

ביאורים ומילואים - על סדר ההפ' היומני

פרק תמיד נשחט

פסחים נ"ח עמוד א'

במשנה, בערבי פסחים נשחט בשבע ומחצה, וקרב בשמונה ומחצה, בין בחול בין בשבת.

א. ודייק הצ"ח בסוגיין: "נקט ערבי פסחים לשון רבים, נלע"ד דהא דמקדימין לתמיד הוא משום שיהיה זמן לפסח שקרב אחריו, והיה מקום לחלק בין פסח ראשון לשני, דבפסח ראשון דגם הקטרת אימורי הפסח צריכין להיות בעוד יום דבליילה הוא יום טוב ואין עולת חול קריבה ב"ט, לכך הוצרכו להקדים התמיד לפי שלא יספיק הזמן מתשעה ומחצה עד הלילה לגמור הקרבת הפסחים עם הקטרת אימוריהם, משא"כ בפסח שני שהלילה היא חול יכול להקטיר האימורין בלילה, אין צורך להקדים התמיד, לכך שנינו בערבי פסחים שגם בפסח שני הדין כמו בראשון [ובו], ומכאן יש ראייה דגם פסח שני זמנו אחר תמיד של בין הערבים, והתוס' ביומא (דף ב"ט: ד"ה אלא - שמתחיל בדף ב"ט.) נסתפק בזה" עכ"ד עעו"ש [וכוונתו בוודאי, לביאור התוס' בריש ערבי פסחים, ולחדד תי' דייקו כן לשון ערבי פסחים א"נ פסח ראשון ופסח שני עיי"ש].

ואין בי דעת להבין בעוה"ר, דמלבד הפלא בראייתו דשברו בצידה בדבריו ממש, וכדכתב שהתוס' מסתפקים בזה גופא, ובתוך דבריהם מביאים משנתנו ועכ"ז מסתפקים בזאת ולא פשטו מלשון "ערבי" שבמשנה, בלא"ה קשה דג"ה התוס' יו"ט במשנתנו היא "בערב פסח נשחט בשבע ומחצה", וכן נראה שהיה הגי' לפני הרמב"ם כפי המשניות שלו. וכן היא הגירסא בירושלמי (ברכות פ"ד ה"א, ופסחים פ"ה ה"א), וכ"ה בספרי זוטא (פ"ט, ג), וכן בפסקי הרי"ד בסוגיין, וא"כ ראייה דחוקה היא לכאורה.

ועי' להלן בצל"ח (פ"ח: ד"ה ביתי כל חד) דמשמע שפשוט ליה שם להפ', שפסח שני זמנו קודם הקרבת התמיד וכפי שנראה שהיה הפשוט יותר להתוס' ביומא שם. ובלאו הכי יש לתמוה שהביא הצל"ח ספיקת התוס' ביומא, ולא הביא התוס' במנחות (מ"ט: ד"ה וערך עליה העולה שמתחיל בעמוד א') שכתבו בפשיטות ממש כדבריו: "פסח שני זמנו נמי אחר תמיד, דלא חשיב ליה בין דברים שבין פסח ראשון לפסח שני", ע"כ, וצ"ע, וה' יאיר עיני שאזכה להבין דברי קדשו של זקני הצל"ח.

ב. והנה כעת ראיתי שמצוין אצלי על הגליון בצל"ח מה שכתבתי לעצמי לפני כמה שנים, "כתב רבינו אלעזר רוקח בהג' טורי אבן על רמב"ם (פ"א מקרבן פסח ה"ד, ד"ה שחיתת הפסח אחר חצות) וז"ל: בספר משנה למלך הסתפק אם שחיתת פסח שני הוא ג"כ אחר תמיד של בין הערביים וכתב דלא נתבאר בדברי רבינו, ואני כבר כתבתי בספרי מעשה רוקח במסכת פסחים והוכחתי מהירושלמי דגם פסח שני היה אחר תמיד של בין הערביים יעו"ש במה שכתבתי, עכ"ד הג' טורי אבן", ע"כ לשוני במה שכתבתי בגליון הצל"ח שלי, ואין תח"י כעת ספר מעשה רוקח, ומי שישלח לי העתק אהיה לו מוקיר טובה בס"ד, אך ספיקתו של המל"מ ודברי הטו"א ברורים דיים.

עוד כתבתי אז לעצמי על גליון הצל"ח שלי לעיין בקובץ ישורון (קובץ ט"ו, עמ' קמ"ה), וזה יש בידי ב"ה ועיינתי כעת, ושם הביאו אגרת מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל לכ"ק אדמו"ר מערלוי זצ"ל, שכנראה מתוך האגרת הגאון מערלוי הסתפק בענין הנ"ל, והגרש"ז רוצה להוכיחו מאיזהו מקומן, שאף שהתוס' הסתפקו בזה, אך להש"ס היה פשוט בכמה מקומות שהקרבת התמיד היה אחר הקרבת פסח שני, ויש שם כמה ראיות מוכחות טובא, ופלא שלא זכר שם התוס' במנחות שהבאנו, ואת דברי הצל"ח שהוא במקום הסוגיא, שכתבו ההיפך מדבריו [והנה לא נדפס שם בישרון האגרת של הרב מערלוי שעליה השיב הגרש"ז, ויתכן מאוד שבאגרתו של הרב מערלוי כבר הזכיר התוס' במנחות והצל"ח, והגרש"ז רק השיבו על זה ראיות הפוכות ממקומות אחרים].

ג. ועי' בקובץ שיעורים (אות ר"ה) שדן אי הקרבת התמיד קודם הפסח הוא מדין תדיר ושאינו תדיר, ונפק"מ כשיכול לעשותן בבת אחת עיי"ש, ולכאורה מדברי התוס' (לקמן נט. ד"ה יאומר) משמע דהוי דין בתמיד קודם מדין תדיר, דהקשו מ"ט איצטריך הילפותא דיאומר דבר, תיפו"ל משום דתמיד הוי תדיר, ותדיר קודם, ותימצו דאפ"ה הו"א שהפסח יקדים משום עליה השלם, והיינו כדי שלא יעבור על עשה דהשלמה. ולפי"ז פשוט שגם בפסח שני צריך שיהיה הקרבת התמיד קודם מדין זה. אמנם יש לדחות, דאי גלי לן קרא רק בפסח ראשון דלא יעבור על עשה דעליה השלם, אפשר שבפסח שני דלא גלי לן קרא אף שתמיד הוא תדיר, לא יקדימו אותו לפסח.

אמנם יש לדייק בדברי השאגת אריה (ס"ו י"ז) והביאו המנחת חינוך (מצוה ה' סק"ו) שלמד בפשיטות דדין תמיד קודם לפסח הוי דין בפסח דהוא קרב אחר התמיד, ולא דהוי דין בתמיד שהוא קודם מדין תדיר. דבזבחים (צ"א.) מסתפקת הגמ': "תדיר ושאינו תדיר, וקדים ושחט לשאינו תדיר מהו. מי אמרינן כיון דשחט מקריב ליה, או דלמא יהיב לאחר דממרס בדמו עד דמקריב ליה לתדיר, והדר מקריב לשאינו תדיר". והיינו דאם קדם ושחט האיניו תדיר, האם יכול לזרוק הדם, או דצריך להמתין עם הדם, עד אחר התדיר. ומוכיחה הגמ' ממשנה בפסחים (ס"א.) דאם קדם ושחט הפסח קודם התמיד, כשר, ויהא אחר ממרס בדמו עד שיזרוק דם התמיד, ומוכח מזה דצריך להמתין עם הדם, ע"כ הגמ'.

והקשה השאג"א, איך בעי למיפשט מפסח ששחטו קודם לתמיד, לכל שאר מקומות ששחטו אינו תדיר קודם לתדיר, הא קרבן פסח הוא שונה, דטעמא דתמיד קודם לפסח אינו רק מדין תדיר קודם, אלא משום דיאומר דבר וכו', דגלי קרא בהדיא דפסח הוי אחר תמיד, וא"כ הא י"ל דדוקא בזה אפ"י אם קדם ושחטו, צריך להמתין עד אחר התמיד, אבל בשאר תדיר ואינו תדיר י"ל דנהי דתדיר קודם, מ"מ אם קדם ושחט לשאינו תדיר, אפשר שפיר דכיון דכבר שחטיה, יכול להקריבו, עיי"ש בראיה מוכחת שמביא מתפילין של יד ותש"ר משו"ע סי' כ"ה. ורוצה להוכיח השאג"א, דכוונת הגמ' בזבחים הוא על שאר עבודות הפסח אחרי שחיתתו, דכשהתורה ציוותה בין הערביים הכוונה היתה דווקא על השחטיה שצריכה להיות מוקדמת, אך בשאר העבודות אחר שכבר שחט, שוב אין לו שום דין קדימה לתמיד מן המקרא, והוי רק ככל תדיר ואינו תדיר ומשו"ה בעי שפיר למפשט מהכא, ובמנ"ח תמה עליו.

עכ"פ מוכח מדברי השאגת אריה דדין זה דפסח קודם לתמיד אינו דין בתמיד משום דתדיר קודם, רק דהוי דין בפסח דגלי קרא דכן הוא דין וסדר הפסח דקרב אחר התמיד. ונמצא דלהשאג"א דין יאומר דבר הוי זה דין בהקרבן, דקרבן פסח הוי הקרבתו אחר התמיד. ולפי"ז נכונה סברת הצל"ח, שאין לחלק בין פסח ראשון לפסח שני, ודו"ק.

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

בגמ', הלכך בשאר ימות השנה דאיכא נדרים ונדבות וכו' בערבי פסחים דאיכא פסח אחריו קדמינן ליה שעה אחת וכו'.

[ד]. וכתב רש"י (ד"ה במאי קא מיפלגי) דבשלמא כשהוא חל בחול מאחרין ליה חדא שעתא משום נדרים ונדבות וכו'.

והקשה הג"ר מאיר אריק זצ"ל בטל תורה (פסחים קכ"א. ד"ה רשב"ם ד"ה ברכת הפסח) ובשו"ת אמרי יושר (ח"ב סי' ד') דמשמע בגמרא וברש"י כאן דהקריבו נדרים ונדבות בערב פסח, וקשה דסתם נדרים ונדבות הם שלמים ואיך היו יכולים לשחוט שלמים בערב פסח הלא ממעט בזמן אכילתו, כי בליל פסח אחר הפסח עד הבוקר לא יוכל לאכלו (זבחים ע"ה). וכדין אין מפטירין, ועוד דקרבן שממעט זמן אכילתו אסור לשחטו, וא"כ היה אסור להקריב שלמים בערב פסח.

ובטל תורה סליק בקושיא, ובאמרי יושר מביא מכתב מהג"ר מאיר דן פלוצקי זצ"ל הכלי חמדה שתירץ על קושייתו ע"פ דברי האבני נזר הידועים (או"ח סי' שפ"א) בתנאי שאפשר לעשות קודם חצות גבי אכילת אפיקומן, דממנ"פ לרבי אלעזר בן עזריה דהפסח אינו נאכל אלא עד חצות, אז הא דאסור לאכול אחר הפסח זה רק עד חצות אבל לאחר חצות כיון שעבר זמן המצוה יכול לאכול, וא"כ שפיר היו יכולין לשחוט שלמים בערב פסח ולא היו ממעטין כלל מזמן אכילתו, דממנ"ג אם ההלכה כראב"ע דהפסח נאכל עד חצות, אז עד כמה רגעים קודם חצות יכול לאכול השלמים וברגעים האחרונים יאכל הפסח ואחר חצות שוב יכול לאכול השלמים, ואם ההלכה כר"ע דיותר לאכול הפסח עד עלות השחר, שוב יכול לאכול שלמים כל הלילה עד קודם עה"ש ויאכל הפסח, וזה שבדקות אחדות שאז אוכל הפסח לא יוכל לאכול השלמים זה לא נחשב ממעט זמן אכילתו וכמו זמן תפילה שאינו יכול לאכול בו הקרבן אינו נחשב שממעט מזמן אכילתו, עיי"ש.

[ה]. ונוראות נפלאתי בעניי ודלותי, דבריש זבחים מפורש שהיו קרב שלמים בערב פסח, וכדכתב רש"י שם במשנה: "כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן וכו' הפסח בזמנו - פסול שלא לשמו כל זמן שחיטתו דהיינו מחצות היום של ערב פסח עד הערב אבל קודם לכן ואחר מכאן קיי"ל לקמן (ז): דפסח בשאר ימות השנה שלמים הוא וכל דינו כשלמים ואמרינן לעיל דשאר זבחים כשרין שלא לשמן, ובגמ' יליף לה מקראי". והקראי שיליף בגמ' הוא אף על אותו היום קודם זמנו. וא"כ אם שחטו הפסח בע"פ לפני חצות, שלמים הוי, אך אכתי צריך להקטיר אבריו וחלביו כשלמים, כמבואר שם בגמ', וכדכתב רש"י שכל דינו כשלמים, היינו שכל העבודות בו צריכות להיות כשלמים עיי"ש בגמ' (ח): וברש"י שם, וע"כ צריך לאחר זמן הקרבת הפסח, כדי להשלים את הקטרת החלבים לשם שלמים, דאילו כבר יתחיל זמן הפסח, נפסל אותו שלמים, כמבואר שם שכל עבודתי צריך להיות לשם שלמים לפני זמן הקרבת הפסח, עיי"ש.

ולפי קושייתם, על איזה קדשים קאמר במשנה (פסחים סוף פ"ג) דאנינות לילה אוכל בקרבן פסח אבל לא בשאר קודשים, ולדבריהם אילו קודשים היה שרי להקריב בערב פסח, והלא על כל אחד מהם יהיה שייך להקשות מה שכתבו.

ובלאו הכי מעומק פלפולם לא זכיתי להבין הפשיטות, והלא קרבן חגיגה הנאכל עם הפסח נקרא שלמים (עי' חגיגה פ"א, משנה ג' וברע"ב שם), והוא היה נאכל עם הפסח כמבואר במשנה להלן (פ"ו משנה ג'), והיו צריכים לסיים לאכלו לפני אכילת הקרבן פסח, כדכתב הרע"ב (שם), ולכאורה לפי פלפולם היו יכולים לאכלו אחר חצות לפי ראב"ע, ועכ"פ קרבן חגיגה זה לא היו יכולים להקריבו אחר חצות דערב פסח, דלא מיעטי' קרא מיאחר דבר, והוא הכלל מצות עשה של עליה השלם ואסור להקריבו אחר קרבן התמיד, ועל כרחק היו מקריבים אותו קודם חצות, ובשבת ערב פסח לא הקריבו אותו כמבואר שם במשנה, וסגי מחמת קרבן זה לאחר הקרבת הפסח, ולא אבין מה קשה לרבותינו ומאורינן.

בגמ', במאי קמיפלגי במוספין קודמין לביזיכין.

[ו]. פירש"י דהביזיכין מתירין את הלחם לאכילת כהנים וחולקים הלחם מיד וצריך שעה אחת להתעסק בכך.

האבני נזר (ס' ש"פ) והמשך חכמה (פרשת אמור ד"ה ביום השבת) מדייקים מפה, דלחם הפנים היה נאכל בשבת ערב פסח, ותמהים דהלא היה מצה האסורה בערב פסח. והבאתים לעיל (דף ל"ה. אות ב-ה), ובעניי פלפולנו בהם בחמלת ה' עלי בארוכה בקושיות ובתירוצים, עיי"ש.

דף נ"ח עמוד ב'

בגמ', ת"ר מנין שלא יהא דבר קודם לתמיד של שחר ת"ל וערך עליה העלה וכו' עולה ראשונה.

[ז]. וכתב השפת אמת בסוגיין: "צ"ע אם אין לציבור להביא תמיד של שחר, אם אסורין להביא שאר קרבנות ביומו אם הא דכתי' העולה ראשונה דוקא הוא, ואע"ג דקיי"ל דאם לא הקריבו תמיד של שחר מקריבין של בין הערבים כדאי' במנחות (ג), י"ל דתמיד של בין הערבים שאני". ונשאר בספק.

והגיה חתנו הגרי"מ בידרמן הי"ד: אכן בערכין (י"א): מבואר דבזמן חורבן הבית הקריבו קרבן אע"ג דמיום י"ז בתמוז ואילך בטל התמיד, וכ"כ בפ"ה הראב"ד בתמיד (סוף פ"א) וכבר כתבתי במנחות (פ"ט). להקשות ע"ד האוה"ח ריש פ' צו שכל בפשיטות להיפוך, עכ"ד.

ולעיל (י"ז: אות ה') הבאתי דברי הכלי חמדה ר"פ צו דמוכיה בראיות כנגד האוה"ח הק', דאפשר להקריב שאר קרבנות אף אם לא הקריבו קרבן התמיד של שחר, עיי"ש, ועתה רק אוסיף דזה מפורש להדיא בריטב"א בכמה מקומות (עירובין ב. ד"ה שלמים, וביומא כ"ח: ד"ה למ"ד) דדברי הברייתא הם רק לכתחילה, אבל אין זה פסול המעכב בקרבנות עיי"ש.

הערות והארות יתקבלו בכרכה ויבואו בדפים הבאים בשם אומרם בל"ג: rabinoviz@gmail.com